

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 29/2008 vp

Hallituksen esitys laiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 19 päivänä lokakuuta 2008 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä (HE 126/2008 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti hallintovaliokunta on antanut asiasta lausunnon (HaVL 31/2008 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lakimies Anne Koskela, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Keijo Suuripää, sisäasiainministeriö
- kehittämisspäällikkö Jukka Mäkelä, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
- erikoislääkäri Marja Mäki, Tampereen yliopistollinen keskussairaala.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula
- Suomen Kuntaliitto
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry
- dosentti Pekka Santtila.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä. Lailla, joka liittyy kunta- ja palvelurakennemuutosten toteuttamiseen, poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyytämän ja terveydenhuollossa tehtävän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisen kustannukset siirrettäisiin kunnilta valtiolle.

Palvelujen tuottamisesta lääninhallitus ja yliopistollista sairaalaa ylläpitävä sairaanhoitopiiri tekisivät sopimuksen poliisia ja syyttäjälaitosta kuultuaan. Sairaanhoitopiiri voisi tuottaa

palvelut itse tai tarvittaessa hankkia palvelut tai osan niistä toiselta palvelun tuottajalta. Yliopistollinen sairaanhoitopiiri vastaisi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämistä koskevien tutkimusten järjestämisestä, koordinoinnista ja laadusta.

Ehdotus liittyy vuoden 2009 valtion talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2009.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Kunta- ja palvelurakennemuutoksesta annetun lain 8 §:n mukaan kustannukset, jotka aiheutuvat lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvistä selvityksistä sekä oikeuspsykiatrisista selvityksistä siirretään valtion rahoitettaviksi. Hallituksen esityksellä toteutetaan mainittu rahoituksen siirto. Valiokunta pitää lakiehdotusta tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena ja puoltaa sen hyväksymistä täsmennettynä.

Lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen esitutkinta tehdään, kuten muitakin rikoksia selvitettäessä, poliisin tutkinnanjohtajan johdolla ja ohjauksessa. Poliisi on kouluttanut henkilöstöään lasten haastattelemisessa, ja mahdollisuuksien mukaan lasten kuuleminen on keskitetty tämän koulutuksen saaneille. Esitutkintavaiheessa poliisi turvautuu aiempaa useammin myös sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstön asiantuntemukseen. Poliisin virka-apupyynnö voi koskea erilaisia rajoitettuja kysymyksiä, joita voivat olla lapsen haastattelu, lapsen traumatisoitumisen arviointi tai lapsen muu lääketieteellinen tutkimus.

Lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittäminen edellyttää useissa tapauksissa lapsen iän ja kehitystason, psyykkisen kehityksen ja lapsen edun huomioivaa erityisosaamista. Sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävän tutkimuksen tavoitteena on saada lapselta mahdollisimman luotettava kertomus tapahtuneesta lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen ja tallentaa tämä kertomus tulevaa syyteharkintaa ja oikeusprosessia varten. Lastenpsykiatrinen tai nuorisopsykiatrinen ja psykologinen asiantuntemus on lapsen kuulemisen toteuttamiseksi usein välttämätöntä.

Lain soveltamisala

Ehdotetun 1 §:n mukaan laissa säädetään terveydenhuollossa tehtävästä tutkimuksesta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi. Lainkohdan yksi-

tyiskohtaisten perustelujen mukaan tutkimuksella tarkoitetaan mahdollisen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi tehtäviä tutkimuksia ja selvityksiä. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on rikosnimike, jota käytetään rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:ssä. Myös muut rikoslain 20 luvun seksuaalirikokset voivat kohdistua lapseen (esimerkiksi 1 ja 2 §:n mukaiset raiskausrikokset tai 5 §:n mukainen seksuaalinen hyväksikäyttö).

Lain soveltamisalaa koskeva muotoilu on saadun selvityksen mukaan laaja, jotta se mahdollistaisi kyseisten asiantuntijapalvelujen tarjoamisen lapseen kohdistuneen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen riippumatta siitä, millä rikosnimikkeellä asiaa tutkitaan tai missä vaiheessa asian selvittäminen on poliisissa. Valiokunta toteaa, että ehdotettu rikosnimikkeen käyttö lain soveltamisalasäännöksessä voi johtaa lainkohdan liian suppeaan tulkintaan. Valiokunta ehdottaa, että 1 § ja lain nimike täsmennetään lakiehdotuksen tarkoituksen mukaisesti koskemaan lapsen kohdistuneiden seksuaalirikosten selvittämistä.

Poliisi pyytää käytännössä sosiaali- ja terveydenhuollon virka-apua myös lapseen kohdistuvien muiden rikosten selvittämisen yhteydessä. Esimerkiksi lapsiin kohdistuvia pahoinpitelyrikosten epäilyjä on määrällisesti huomattavasti enemmän kuin seksuaalirikosten epäilyjä. Valiokunta toteaa, että jatkossa on syytä tarkemmin selvittää lapseen kohdistuvien muiden rikosten sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävien tutkimusten järjestämistapaa ja rahoitusta.

Muista maista on saatu myönteisiä kokemuksia niin kutsutusta Lastentalo-toimintamallista lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkimisessa ja kohteeksi joutuneiden lasten kokonaisvaltaisessa auttamisessa. Mallin tarkoituksena on turvata lapsen tukeminen ja tapahtuman tutkinta mahdollisimman pitkälle lapsen edun mukaisesti samassa paikassa eri alojen viranomaisten yhteistyönä. Mallin kehittäminen on kirjattu valtioneuvoston hyväksymään sisäisen turvallisuuden ohjelmaan, ja sosiaali- ja

terveysministeriö on asettanut asiantuntijatyöryhmän selvittämään toiminnan kehittämistä.

Ikäraajat

Ehdotetun 1 §:n 2 momentin mukaan tutkimus voisi kohdistua tutkimuksen alkaessa alle 16-vuotiaaseen lapseen ja erityisestä syystä jo 16 vuotta täyttäneeseen lapseen, mutta ei kuitenkaan enää 18 vuotta täyttäneeseen nuoreen. Eriytyisenä perusteena sille, että terveydenhuollon henkilöstön asiantuntemusta tarvitaan 16 vuotta täyttäneen lapsen esitutkinnassa, voi olla lapsen kehitysvamma tai muut psyykkisen kasvun ja kehityksen ongelmat tai psyykkinen sairaus. Ikäraajat perustuvat siihen, että poliisi tarvitsee lapsen ja nuoren kehitykseen liittyvää erityisasiantuntemusta ja että tarve on suurin alle kouluikäisten lasten kohdalla. Tutkimuksia tekevän ammattitaitoisen henkilöstön määrän rajallisuuden vuoksi ei tutkimuksia voida nopeasti lisätä nykyisestä. Ikäraja ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan siitä voidaan erityisestä syystä poiketa. Valiokunta pitää ehdotuksen mukaista ikärajaa perusteltuna.

Tutkimusten käynnistäminen

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tutkimusyksiköiden välillä on merkittäviä eroja tehtyjen tutkimusten määrissä ja niiden kestossa. Selvityksen mukaan pääosin tutkimukset saadaan tehtyä alle kolmessa kuukaudessa, joskin osa syystä tai toisesta kestää jopa lähes vuoden. Erot voivat johtua tehtävien tutkimusten laajuudesta, kysynnän määrästä ja henkilöstön saatavuudesta, mutta myös eri yksiköissä noudatettavista menettelyistä. Valiokunta pitää tutkimusten luotettavuuden ja tutkittavien lasten edun kannalta välttämättömänä, että tutkimusten aloittamiseen kuluva aika on mahdollisimman lyhyt. Valiokunta katsoo, että lakiehdotuksen mukaista tutkimusten käynnistymistä ilman aiheutonta viivytystä tulee seurata ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin odotusaikojen lyhentämiseksi. Tutkimusten aloittamista voidaan osaltaan nopeuttaa tutkimuksiin osallistuvien henkilöiden täydennyskoulutuksella, joka on tärkeää sekä pätevän henkilöstön saatavuuden että tutki-

musten laadun kehittämisen kannalta. Myös eri ammattihenkilöryhmien yhteistä täydennyskoulutusta on tarpeen järjestää.

Sopimus palvelujen tuottamisesta

Lääninhallitus ja sairaanhoitopiiri tekevät ehdotetun 5 §:n mukaan sopimuksen palvelujen tuottamisesta. Hallintovaliokunta on lausunnossaan korostanut poliisin kuulemista sopimusta valmisteltaessa ja todennut, että käytännössä poliisin mahdollisuus vaikuttaa sopimukseen voitaisiin turvata parhaiten, jos se olisi asiassa yhtenä sopijapuolena. Lääninhallituksessa sopimusten valmistelu on sosiaali- ja terveysvaliokunnan käsityksen mukaan aiheellista järjestää siten, että lääninhallituksen poliisiosasto on valmistelussa mukana. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että tutkimusten suorittamista koskevan sopimuksen valmistelun yhteydessä kuullaan ehdotetun 5 §:n mukaisesti poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajia, jotta eri osapuolten tarpeet voidaan ottaa riittävästi huomioon.

Tiedon luovuttaminen tutkimusyksikölle

Tutkimusyksiköllä on 4 §:n 1 momentin mukaan oikeus salassapitosäännösten estämättä saada poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimelta kyseiseen tapaukseen liittyvät asiakirjat siltä osin, kuin ne ovat tarpeen tutkimuksen tekemiseksi. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tällaisen sääntelyn yhteydessä asianmukaisena, että viranomaisen tiedonsaantioikeus ulotetaan vain sen tehtävien kannalta välttämättömiin tietoihin (esim. PeVL 45/2004 vp). Säännöksen perusteluissa todetaan, että ehdotettu tiedonsaantioikeus koskisi vain sellaisia asiakirjoja, jotka ovat välttämättömiä tutkimuksen kannalta. Valiokunta ehdottaa 4 §:n 1 momentin täsmentämistä perustelujen mukaiseksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna.

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään siitä, miten järjestetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävä tutkimus epäillyn lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi.

(2 mom. kuten HE)

2 ja 3 §
(Kuten HE)

4 §

Tutkimusyksikön oikeus saada ja antaa tietoja

Tutkimusyksiköllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada poliisilta, syyttäjältä ja

tuomioistuimelta kyseiseen tapaukseen liittyvät asiakirjat siltä osin, kun ne ovat välttämättömiä tutkimuksen tekemiseksi. Valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- tai sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö ja toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö ovat velvollisia antamaan tutkimusyksikön pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä hallussaan olevat lasta koskevat tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä tässä laissa tarkoitetun tutkimuksen tekemiseksi.

(2—4 mom. kuten HE)

5—8 §
(Kuten HE)

Helsingissä 25 päivänä marraskuuta 2008

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Juha Rehula /kesk	Jukka Mäkelä /kok
vpj.	Sirpa Asko-Seljavaara /kok	Håkan Nordman /r
jäs.	Risto Autio /kesk	Päivi Räsänen /kd
	Maria Guzenina-Richardson /sd	Pertti Salovaara /kesk
	Hannakaisa Heikkinen /kesk	Satu Taiveaho /sd
	Arja Karhuvaara /kok	Lenita Toivakka /kok
	Marjaana Koskinen /sd	Erkki Virtanen /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.